

نقش زنان در انقلاب اسلامی

۱۹ بهمن ۱۴۰۰ ساعت ۱۴:۲۴

گفته می شود در میان جمعیت عظیمی که در راهپیمایی روزهای منتهی به ۱۷ شهریور صورت گرفت، برخی از زنان فرزندان خود را به آغوش گرفته بودند و به طرف میدان ژاله در حرکت بودند. زنان قسمت عظیمی از نقش تداوم در مبارزه را به دوش گرفتند، همانگونه که در میدان ژاله بیشترین کشتار را دادند . . .

زنان به عنوان نیمی از جمعیت انسانی ایران، همواره نیروی مهمی در بسیاری از کنشهای اجتماعی و سیاسی تاریخ معاصر بوده‌اند. این نقش در انقلاب اسلامی از نمود ویژه‌های برخوردار بوده و باعث شد تا حضور زنان در کنار سایر افراد و طبقات مختلف اجتماعی و سیاسی، محور مردمی بودن انقلاب را تکمیل کند. حضور زنان در قالب احزاب و گروههای خاص سیاسی و اجتماعی، سطوح مختلفی از اقدامات اعم از مبارزه مستقیم و غیرمستقیم را شامل میشد و نقش مهمی در پیروزی انقلاب داشت که در ادامه به تبیین این حضور و نوع فعالیتهای زنان در انقلاب پرداخته میشود.

مشارکت سیاسی زنان در تاریخ معاصر ایران

حضور سیاسی و اجتماعی زنان در تاریخ معاصر ایران به دوران مشروطه بازمیگردد. در این دوران با وقوع تحولات جدید که البته بسیاری از آن ریشه در آموزهها و اندیشههای غربی نیز داشت، زنان آگاهی و فرصت حضور در تحولات دوران خود را یافتند. این مشارکت در سطوح مختلفی قابل مشاهده است. از مهمترین این فعالیتهای می توان به تحرک و حضور زنان در انقلاب مشروطه اشاره نمود. در واقع «حضور زنان نیز در صحنه‌های انقلاب به دلیل شرایط ظلم و استبداد در سطح تمام جامعه بود. در اطلاعیه‌ای به تاریخ ربیع‌الثانی سال ۱۳۲۷ ه. ق خطاب به محمدعلی‌شاه، زن و مرد ایرانی به عنوان ملت مشروطه‌خواه معرفی شده بودند.»^۱ با گذشت زمان و وقوع تحولات سیاسی جدید از جمله سقوط حکومت قاجار و تشکیل پهلوی اول، فعالیتهای سیاسی و اجتماعی زنان وارد دوران جدید خود شد. این تحولات با برخی اقدامات جدید رضاشاه همچون کشف حجاب همراه گردید که تبعات خاصی در حضور و مشارکت زنان در عرصه‌های مختلف داشت. این سیاست گرچه با استقبال بخشها و گروههای سکولار همراه بود؛ اما در مقابل باعث شد تا «زنان مسلمان خود را خانه نشین کنند، تا اولاً حجاب و ارزشهای آن را حفظ شود و ثانیاً، به مبارزه با سیاست دولت رضاخانی بپردازند که به ظاهر خواستار حضور سیاسی - اجتماعی زنان بود و ثالثاً تشکلهای سیاسی زنان را که از یک سو وابسته به دولت و از سوی دیگر، مروج ارزشهای غرب بودند، بیار و یاور بگذارند و با شکست مواجه کنند.»^۲ سیاست حجاب اجباری گرچه در دوران حکومت محمد رضا شاه لغو گردید، اما شاه جدید نیز تلاش فراوانی جهت احقاق حقوق زنان به

سبک غربی نمود تا از این طریق حمایت این بخش از جامعه را به سمت خود جذب نماید. اولین و چه بسا مهمترین گام در این زمینه در سال ۴۱ و با تغییر قانون انتخابات و فراهم شدن شرایط جهت حضور زنان در مجلس شورا و سنا و هیئت دولت تحقق یافت؛ اما این اقدامات به جای اینکه زنان را پشتیبان حکومت و رژیم سازد به صورت یک نیروی مقاوم درآورد. ۳

زنان نیرویی مقاوم در برابر رژیم شاه

گرچه فضای متفاوت سیاسی که در دوران پهلوی از طریق تغییرات حقوقی، اجتماعی و سیاسی به وجود آمده بود، به مزاق بخشهایی از جامعه از جمله گروههای نزدیک به حاکمیت و دربار خوش آمد و باعث بهره‌گیری آنان از این فضا گردید؛ اما واقعیت آن است که بسیاری از زنان چندان از این وضعیت راضی نبوده و به مخالفت با رژیم در قالب گروههای مختلف و یا اشکال متفاوت برآمدند. جدا از فعالیت برخی زنان مخالف رژیم که گاه متأثر از ایدئولوژی خاص و اعتقادی آنان همچون حزب توده بود و در مواردی به دستگیری برخی از آنان همچون هما ناطق نیز منجر شده بود، بسیاری از زنان مسلمان با خواست اولیه بازگشت به اصول اولیه اسلامی و مبارزه غیرمستقیم در قالب راهپیمایی، انتشار اعلامیه‌های امام و... به مخالفت با رژیم پرداختند. البته این فعالیتها تنها محدود به شکل غیرمستقیم نبود، بلکه مبارزه و مشارکت مستقیم آنان را نیز دربر میگرفت. در این راستا اولین حضور منسجم و جدی زنان را میتوان در اعتراضات شهریور ۱۳۵۷ مشاهده نمود. حضور پرشور زنان در رویدادهای این ماه ابتدا در ۱۳ شهریور و در نماز عید فطر آن روز که به امامت آیتالله مفتاح برگزار شد، رقم خورد.

اسناد و شواهد موجود در این زمینه از حضور چشمگیر زنان حکایت دارد. گفته میشود در میان جمعیت عظیمی که در راهپیمایی روزهای منتهی به ۱۷ شهریور صورت گرفت، برخی از زنان فرزندان خود را به آغوش گرفته بودند و به طرف میدان ژاله در حرکت بودند و برخی دیگر دست کودکان چهار- پنج ساله خود را گرفته و در حرکت بودند. زنان قسمت عظیمی از نقش تداوم در مبارزه را به دوش گرفتند، همانگونه که در میدان ژاله بیشترین کشتار را دادند. بنابراین رابطه آنان با رژیم دیگر قابل ترمیم نبود. ۴ در همین اعتراضات بود که محبوبه دانش‌آشتیانی، اولین زن شهید انقلاب اسلامی در راهپیمایی ۱۷ شهریور به دست مأموران رژیم به شهادت رسید.

گفته میشود آشتیانی در اکثر مواقع اعلامیه‌ها و کتاب‌های شریعتی و مطهری را در کیفش داشت و در برخورد با افرادی که عقاید انحرافی داشتند و یا در مقابل مأموران ساواک، بسیار شجاعانه عمل می‌کرد. ۵ حضور زنان در این رویداد در حدی بود که از دید خبرنگاران خارجی نیز پنهان نماند. چنانچه یک خبرنگار خارجی در اشاره به جمعیت زیادی که در این راهپیمایی شرکت کرده بودند، بر حضور زنان نیز تأکید کرده و مینویسد: «این جمعیت پرشمار یکدل پوشش ناهمگونی داشتند، دانشجویان با شلوارهای جین، زنان با چادر، کارگران با لباس کار و...» ۶ گذشته از این، مبارزه زنان به صورت حضور در بسیاری از حرکت‌های اعتراضی نزدیک به انقلاب نیز ادامه یافته و از گسترده‌گی زیادی برخوردار گردید. چنانچه طبق برخی شواهد آماری «در راهپیمایی ۲۸ صفر (۷ بهمن ۱۳۵۷) تهران، حدود پانصد هزار نفر زن حضور داشتند. شعارهای آنان در این تظاهرات صلابت مردان را تعقیب میکرد، آنان با نظمی کامل و جدا از مردم در این حرکت مهم سیاسی مذهبی حضور داشتند.» ۷ این روند تا آخرین روزهای منتهی

به انقلاب ادامه داشت و زنان همچنان به عنوان نیرویی مهم در کنار سایر اقشار و گروه‌های مخالف، به مبارزه با رژیم پرداختند تا انقلاب ایران به عنوان انقلابی منحصر به فرد از حیث رهبری، مذهبی و مردمی بودن شکل بگیرد.

فهرست منابع

۱. نونگاری زن زنانگی در عصر قاجاریه «نشریه فرهنگی، سیاسی و اجتماعی زنان» دوره دوم پژوهش‌های زنورانه، ۱۳۵۷، ش ۳، ص ۵۷، و ر، ک: [موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران](#).

۲. جان فوران، مقاومت شکننده، ترجمه احمد تدین، تهران: رسا، ۱۳۷۷، ص ۳۵۹.

۳. جلال الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، ج ۲، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۹۱، ص ۳۶۱.

۴. مدنی، همان، صص ۳۵۰-۳۵۳.

۵. فهیمه دانش آشتیانی، «شهید محبوبه دانش در قامت یک خواهر: راهش را آگاهانه انتخاب کرده بود»، شاهد یاران، بهمن ۱۳۸۶، شماره ۲۷، ص ۱۷.

۶. پروانده آبراهامیان، ایران بین دو انقلاب، ترجمه احمد گل محمدی و ابراهیم فتاحی، تهران، نشر نی، چاپ یازدهم، ۱۳۸۴، ص ۶۳۵.

۷. غلامرضا گلی [زواره] «پیشگامی زنان در نهضت امام خمین [ره]» ماهنامه پیام زن، ۱۳۸۷، شماره ۲۰۳، بهمن ۱۳۸۷/۱۱.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۶۳۵۰/اسلامی-انقلاب-زنان-نقش/>